

KIRSAL KESİMDE SANAYİLEŞME: KİBBUTZLAR**Kasım EREN*****Özet**

Kalkınma sürecinde, uluslararası rekabet ve verimlilik artışları, tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne doğru kaynak hareketlerine yol açmaktadır. Ekonomide dönüşüm bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmakta; Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde tarımın payı azalırken, diğer sektörlerin payı artmaktadır. Ekonomide bir yandan, bu dönüşümün gerekleri yerine getirilirken, diğer yandan, dönüşüm sürecinde ortaya çıkacak işsizlik sorunu, kırsal kesimde sanayileşmeyi önemli kılmaktadır.

Bu çalışmada, kırsal kesimde sanayileşmenin özgün bir örneği olan kibbutzlar, yapıları ve özellikleriyle ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kibbutz, sanayileşme.

Abstract***Industrialization in Rural Areas: The Kibbutzes***

The international competition and the increase in productivity have been causing resource movement from the agriculture sector towards the industry and services in development process. Economic transformation appears as a necessity; agricultural portion of Gross Domestic Product decreases, while others increase. On the one hand the necessities of transformation are being performed in the economy; on the other hand, the unemployment problem during this transformation process has been making industrialization considerable in the rural area.

In this study, as being an original model in the industrialization of rural areas, the kibbutzes have been examined with their structure and characteristics.

Key Words: Kibbutz, industrialization

*Yrd.Doç.Dr.; Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Giriş

Dünya üzerinde az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, ülkelerin karşılaştığı önemli problemlerden biri artan nüfusun nasıl istihdam edileceğidir. Sorun, bir başka açıdan şöyle genelleştirilebilir: Kaynaklar, işgücü de dahil olmak üzere, insanların gereksinimleri için optimal şekilde nasıl kullanılabilir? Dünyanın nüfus yönünden önemli bir bölümünü oluşturan az gelişmiş ülkelerde nüfusun çoğunluğu kırsal bölgelerde bulunmakta ve tarımla uğraşmaktadır. Topraklar nüfus arasında eşitsiz olarak bölünmüş ve toprak sahipliği, iktisadi anlamda objektif bir temele dayanmaksızın belirlenmiştir. Topraklar genellikle sulanamaz nitelikte olup, su kaynakları olsa bile dengesiz bir dağılım sergilemekte; geleneksel yöntemlerle ve kısmen kullanılmaktadır. Kalifiye olmayan emek faktörü de bu tabloya eklenebilir. Kısmen çalışan ve istediği şekilde iş bulamayan bir işgücü tablosundan söz edilebilir. Bu tabloda tarımsal verimlilik ve buna koşut olarak gelir düzeyi de düşüktür ve tasarrufu mümkün kılmamaktadır. Kişi başına gelir düzeyinin düşük olduğu (100\$-300\$) bu nüfus kitlesinde zaman içinde, Dolar bazında, bir gelir artışı olmamakta, Doların zaman içindeki değer kaybı da dikkate alındığında, gün geçtikçe bu kitlenin daha da yoksullaştığı ortaya çıkmaktadır (Galor, E-326: 1,2). Bu durum, kendini geliştiremeyen nüfusun kırsal alandaki kısır döngüsünü ifade etmektedir: Düşük gelir; tasarruf yetersizliği ve topraklarında yatırım yapamama noktasına getirmekte, bu da yeniden düşük gelir kısır döngüsüne yol açmaktadır.

Kısır döngü nereden kırılabilir? Kırsal alanda üretim ve verimlilik artışı ile kırılabilir mi? Verimlilik artışının birkaç işletmeye uygulanması ve diğerlerinin de bu örneği izleyeceği gerçekçi bir varsayım olabilir mi? Genellikle çoğu kalkınmanın, az gelişmiş ülkelerde de endüstriyel kalkınmanın küçük şehir (urban) bölgelerinde gerçekleştiği dikkate alınacak olursa, tarım ihmal edilerek kalkınma sağlanabilir mi? Diğer yandan; tarımdan kopan işgücü, kentlerin çevresinde toplanan (işsiz) insan yığınları ortaya çıkmaktadır. Bu süreç görmezden gelinebilir mi?

Bu sorular kümesi içinde, sorunları eşanlı olarak çözmeye yönelik olarak şöyle bir düşünceden hareket edilebilir: Ulusal yatırımların çoğu kırsal bölgelerde, bir kısmı tarıma bir kısmı da kırsal bölgede sanayiye (bunlar küçük ölçekli endüstrilerdir-SSI) aktarılabilir. Kırsal bölgede tarıma yapılan yatırım verimlilik ve üretim artışı yaratır. Verimlilik artışına bağlı olarak azalan emek talebi nedeniyle tarımdan bir miktar işçi çıkışı oluşur; tarımdaki istihdam da azalır. Aynı zamanda kırsal bölgede yer alan sanayi

işletmelerine de yatırım yapılırsa, bu yatırım, kırsal kesimde tarımda ortaya çıkan işgücü fazlasını absorbe eder. Böylece tarımda işgücü açığa çıksa bile, kırsal kesimde toplam olarak işgücünün açığa çıkmasından kaçınılmış olur. Kırsal yatırım yapılacak işletmeler, öncelikle tarımsal ürün işleyen SSI işletmeleridir. Böylece kırsal kesimde ticaret ve hizmetlerdeki gelişmeler, tarımsal olmayan ve fakat kırsal yaratılan istihdama katkıda bulunmuş olur. Tarımda verimlilik artışı nedeniyle daha az sayıda çiftçi daha fazla sayıda üretir; artan ürün, artan tarım-dışı nüfus tarafından kırsal ve kentte tüketilir. Geliri artan çiftçiler daha fazla tüketme ve kendi çiftliklerine yatırım yapma olanağını elde ederler (Galor, E-326 : 3,4).

Kırsal Kesimde Sanayi: İsrail Örneği

İsrail, kırsal kesimde sanayileşmenin önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Ülke, 21.000 km² yüzölçümüne ve yaklaşık 6 milyon nüfusa sahiptir. Bağımsızlığını 1948 yılında elde etmiştir. Oldukça sınırlı bir yerli pazara sahip küçük bir ekonomi olan İsrail'in dışa açık bir büyüme politikası izlemesi zorunlu olmuştur. Bu nedenle ihracatın artırılmasına büyük bir önem verilmiştir. 1949 yılında 43 milyon dolar olan ihracat, 945 kat artarak 2000 yılında 40,6 milyar dolar düzeyine erişmiştir. Dışa açık büyümenin bir gereği olarak GATT'a üye olmuş; AB ile endüstriyel ürünler için (1975); ABD ile tüm mallar için (1985); Türkiye ile başta tekstil ürünleri olmak üzere çeşitli endüstriyel ürünlerin ticareti için (1996) ticaret anlaşmaları yapmıştır. 1999 yılı itibarıyla, ihracat yaptığı başlıca ülkeler Avrupa ülkeleri (AB ülkeleri %31 olmak üzere, %37); Kuzey Amerika ülkeleri (ABD %35 olmak üzere, %37) ve Asya ülkeleri (%14)'dir. İthalat yaptığı başlıca ülkeler Avrupa ülkeleri (AB ülkeleri %49 olmak üzere, %58); Kuzey Amerika ülkeleri (ABD %19 olmak üzere, %21) ve Asya ülkeleri (%12)'dir (İsrail'in Gerçekleri, :194-196).

Tablo-1:Dış Ticaret Dengesi

Milyon Dolar

	1949	1960	1970	1980	1990	1995	2000
İhracat	43	352	1.374	10.099	18.868	29.652	40.652
İthalat	263	694	2.657	13.832	24.217	40.472	44.620
Dış Ticaret Dengesi	-220	-342	-1.283	-3.733	-5.349	-0.820	-3.968

Kaynak: İsrail'in Gerçekleri; http://www.cbs.gov.il/indicators/ind_tab2e.shtml.

Tablo-2: Ülkeler Arası Karşılaştırmalı Çeşitli Ekonomik Göstergeler (1999)

	GSYİH'nın %'si Olarak				Kişi Başına GSMH (\$)	Nüfus (Milyon)	Nüfus Yoğunluğu (*)
	Cari İşlemler	Yatırımlar	Tasarruflar	Eğitim Harcamaları			
İsrail	-1,57	20	10	6,6	15.563	6,13	296
İngiltere	-0,44	16	15	5,5	24.685	59,3	245
ABD	-3,72	19	17	5,3	33.668	272,6	30
Japonya	2,53	29	30	3,8	34.423	126,9	336
İsviçre	7,23	20	25	5,5	36.306	7,2	180
Türkiye	-0,43	24	21	3,4	3.248	64,4	84

*:km² başına düşen nüfus.

Kaynak: EIU- Global Economics-World Outlook 2000; World Bank, World Development Report 2000/2001.

1996 verilerine göre, İsrail'in toplam nüfusunun %91'i şehirlerde yaşamaktadır. İşgücünün %4'ü tarımda çalışmakta; GSYİH'sının %61'ini hizmetlerden, %35'ini sanayiden, %4'ünü tarımdan elde etmektedir (Trade in Developing Economies, 1997 & 1998, World Bank.). Yatırımların GSYİH içindeki payı, 1999 yılı verilerine göre %20, tasarrufların payı ise %10'dur (bkz. Tablo-2).

Küçük Ölçekli İşletmeler

İsrail'de, tam bir standart olmamakla birlikte, küçük ölçekli işletme tanımında iki kriter yer almaktadır. Bunlardan biri işçi sayısıdır. Buna göre çalıştırılan işçi sayısı 100'e kadar olan işletmeler küçük işletmeler olarak adlandırılmaktadır.* İkinci kriter ise yıllık ciro olup, bu değer 5 milyon Dolar'dır (Gerstner, :1). Çalıştırılan işçi sayıları göz önünde bulundurulduğunda, İsrail'de işletmelerin yaklaşık %98'inin küçük ölçekli işletmeler olduğu görülmektedir.

İsrail'de, küçük ölçekli işletmelerin iş alanı yarattıkları, işsizlikle savaştıkları, kendine güven anlayışını geliştirdikleri; düşük gelirli sosyo-ekonomik grupların ve yeni göçmenlerin gelir kaynaklarını arttırdıkları düşüncesi egemendir. 1983-1991 arasında küçük işletmeler 401.713 adet istihdam olanağı yaratırken, diğer işletmelerde aynı dönemde 109.213 adet istihdam azalışı yaşanmış; bu nedenle toplam artış 292.500 olarak gerçekleşmiştir.

* 20'nin altında işçi çalıştıran küçük işletmeler ise, kendi içinde ikiye ayrılır: 6-20 işçi çalıştıran işletmeler, 1-5 işçi çalıştıran işletmeler (mini işletmeler).

Tablo-3: İstihdama Göre İşletme Sayıları

	1987		1990		1992	
1-5 işçi çalıştıran işletmeler	64.758	%72,21	84.600	%74,60	95.093	%74,07
6-24 işçi çalıştıran işletmeler	18.869	%21,04	22.211	%19,59	25.619	%19,96
25-99 işçi çalıştıran işletmeler	4.444	% 4,96	4.938	% 4,35	5.762	% 4,49
100'den fazla işçi çalıştıran işletmeler	1.611	% 1,80	1.656	% 1,46	1.904	% 1,48
Toplam	89.682	%100,0	113.405	%100,0	128.378	%100,0

Kaynak: Uzi Gerstner, "What is a Small Business?", Yayınlanmamış notlar, s.1.

Tablo-4: Yeni İş Yaratılması (1983-1991)

Çalışan sayısı	İş sayısındaki değişim (+:artış, -:azalış)	%
1-5 işçi	+121.776	+41.6
6-24 işçi	+153.705	+52.5
25-99 işçi	+126.232	+43.2
100'den fazla işçi	-109.213	-37.3
Toplam	+292.500	

Kaynak: Uzi Gerstner, "What is a Small Business?", Yayınlanmamış notlar, s.1.

Küçük işletmelerin iş yaratma özellikleri, 1990-1996 döneminde de sürmüştür; anılan dönemde yaratılan istihdamın içinde 20'den az işçi çalıştıran işletmelerin payı %66, 21-99 arası işçi çalıştıran işletmelerin payı ise %14 olmuştur. Bunların toplamı %80'e ulaşmaktadır ki, küçük ölçekli işletmelerin istihdama çok önemli bir katkı yaptıklarını işaret etmektedir. İsrail'de, küçük ölçekli işletmelerin sorunları arasında ilk sırayı finansal kaynak eksikliği (%72) almaktadır; bunu sırasıyla altyapı, yerel bürokrasi, işgücü, hükümet bürokrasisi ve fizibilite çalışmaları izlemektedir (Gerstner, :1).

İsrail Ekonomisinde Kibbutzlar

Kırsal kesimde yatırım yapılan küçük ölçekli işletmelerin tipik örneği Kibbutz içinde yer alan kırsal kesim işletmeleridir. İsrail tarımı, 20. YY'nın ilk on yılında gelişen kooperatif ilkesi üzerine kuruludur. İdeolojinin motive ettiği ve koşulların zorladığı iki eşsiz tarımsal yerleşim biçimi kurulmuştur. Bunların birinci türü, her ailenin kendi ev halkını geçindirdiği ve sahip olduğu toprakta çalıştığı; buna karşılık, satın alma ve pazarlamanın elbirliği ile yürütüldüğü çiftçilik köyleridir. Bunlara "moshavim" adı verilir. İkinci türü ise, kırdan tarımsal üretim amacıyla oluşturulmuş bulunan topluluklardır. Bunlara "kibbutzim" adı verilir.* Her iki kurum

(institution) da toplumsal eşitlik, yardımseverlik ve karşılıklı yardım esası üzerine kuruludur. Bunlar, İsrail ekonomisi için önemli kurumlardır. Ülkenin yurt içinde tüketilen ve dış piyasalara sunulan taze ürün ve işlenmiş gıdaların %75'ini üretmektedirler (Chandrashekhar, 1996). Kibbutzlar, üretimin ortaklaşa sahiplenildiği ve her üyenin çalışmasından kibbutz üyesi herkesin yararlandığı kolektif topluluklardır. Gönüllülük ilkesinin egemen olduğu kibbutzlar, bütün üyelerinin ve ailelerinin gereksinimlerinden ilke olarak sorumludur (Chandrashekhar, 1996).

Kibbutzta doğrudan demokrasi geçerlidir. Yönetim politikasını belirleyen, yöneticileri seçen, kibbutzun bütçesini belirleyen ve yeni üyeleri onaylayan bir genel meclis bulunur; genel meclis, bütün üyelerden oluşur. Meclis yalnızca bir karar organı olmayıp, aynı zamanda, üyelerin görüş ve düşüncelerini dile getirdikleri bir forum olarak işlev yapar (What is a Kibbutz ?).

Mutfak ve yemekhane işleri rotasyon esasına göre yapılırken, üyeler kibbutz faaliyetlerinde çeşitli süreler için görevlendirilmektedirler. Her ekonomik birimin seçilmiş bir başkanı vardır ve 2-3 yıl sonra değiştirilir. Ekonomik koordinatör ise, farklı bölümlerin iş organizasyonlarından, üretim ve yatırım planlarının uygulanmasından sorumludur. Kadınların durumuna gelince; kibbutz içindeki bütün bölümlerde çalışabilirler; bir cinsiyet ayrımı

*Moshavim ve Kibbutzim, Moshav ve Kibbutz sözcüklerinin çoğul biçimidir.

yoktur. Yaşlı üyelere ise, sağlık ve gücüne uygun işler verilir (What is a Kibbutz ?).

Her kibbutz sosyal ve ekonomik olarak bağımsız birim olmakla beraber, faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlayan ulusal 4 federasyon vardır. Bunların en büyüğü kibbutzların %60'ının üyesi olduğu Birleşik Kibbutz Hareketi (TAKAM) olup, bu federasyonu Kibbutz Artzi (%32), Kibbutz Dati (%6) ve İsrail İşçi Birliği (Polalei Agudat Yisrael) izlemektedir (Fidler, :1,2).

İlk olarak 1909 yılında kurulmuş olan kibbutzlar (Kibbutz Dgania Beth') günümüzde, ülke sathına dağılmış olup, sayıları 270 civarındadır. İsrail nüfusunun %2.5'ini oluşturmalarına karşılık, ulusal ekonomiye katkıları tarımda %40'a, endüstride %6.2'ye, endüstriyel ihracatta %8.4'e ve turizmde %10'a ulaşmaktadır. Endüstriyel yatırıma katkıları %4, endüstriyel istihdama katkıları %8, tarımsal istihdama katkıları ise %12'dir Kibbutzlarda karma çiftçilik yaklaşımı benimsenmiştir. Böylece bir yandan birçok dalın gelişmesine ve kibbutzun mümkün olan en yüksek geliri elde etmesine çaba gösterilirken, bir ekonomik yıkım (catastrophy) halinde, riskin dağıtılması ve ekonomik yaşamın sürmesi amaçlanmaktadır (Galor, E-326, : 7,8).

Tarımın modernleşmesi, daha az işçiye gereksinim duyulması ve böylece işsizlik ve eksik istihdam olgusuna karşı ve kırsal kesimden kente göçün engellenmesi için, yine kırsal kesimde ve fakat tarım-dışı alanda istihdam olanaklarının yaratılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu alanda ilk hamle kibbutz içinde başlatılmış, böylece çeşitli destek hizmetleri ortaya çıkmıştır: Mutfak, çamaşırhane, fırın, tıbbî muayene, bakım teknisyenliği vb. Böylece kırdan kente doğru değil, kırsal kesimin kendi içinde tarımdan tarım-dışı kesime doğru bir hareket başlamıştır.

Başlangıçta kibbutz ekonomisi bütünüyle tarım üzerine kurulu iken, sonradan endüstri buna eklenmiştir. Günümüzde tarım, ulusal bağlamda hâlâ önemli olmakla beraber kibbutzlardaki görece iç önemi azalmıştır. Tarım alanında çalışan kibbutz üyelerinin oranı %15'tir (Fidler, : 5,6).

Sayıları 370'i aşan fabrika ve 11 kooperatife sahip olan kibbutz endüstrisi geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Fabrikalarında metal ve elektronikten, plastik ve lastiğe; optik ve cam ürünlerinden, tekstil ve deriye; ilaçtan, kimyasal maddelere; işlenmiş gıdalar, ofis ürünleri, taşocakçılığı ve yapı malzemelerinden, oyuncak ve mücevherata kadar çeşitli ürünler üretilmektedir. 1997 yılı satışları, 1,1 milyar Doları ihracat olmak üzere, 3 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Satışlar içinde %37 ile plastik ve

lastik birinci sırayı almakta; bunu metal (%17) ve gıda (%16) izlemektedir. Diğer yandan, günümüzde gittikçe artan sayıda kibbutz çamaşırhane, lokanta, anaokulu, yüzme havuzundan yararlanma gibi ticari hizmetler vermektedir. Kibbutz endüstrisinin önde gelen ihracatı plastik ve lastik olup, ülke plastik ve lastik ihracatının %66'sını oluşturmaktadır. Ülkenin gıda ihracatının ise %25'ini kibbutzlar gerçekleştirmektedir (Fidler, : 5, 6; Chandrashekhar, 1996). Cari yıl ülke ihracatı 31,1 milyar Dolar olup, kibbutzların payı %3,5'tir.

İşgücü ve Ödenekler

Başlangıçta 'kendin yap, işçi çalıştırmaktan kaçın' ilkesi geçerli olmuştur. Rotasyon sisteminde, bölüm, branş yöneticileri belli bir çalışma süresi için seçilir, sonra yerini başkası alırdı. Günümüzde rotasyon sistemi hemen hemen sona ermiş olup; üyelerin, genel olarak, kendisine önerilen işi reddetme hakkı da bulunmaktadır; üyeler kibbutzda çalışmak zorunda değildir. Ancak, kibbutz dışında çalışma sonunda elde edilen gelir kibbutza döner. Kibbutz dışından işçi çalıştırmak için herhangi bir engel yoktur. Nitekim, günümüzde kibbutz endüstrisinde işgücü ihtiyacının %60'ı, kibbutz dışından karşılanmaktadır (Fidler, : 7,8; What is a Kibbutz ?).

Kibbutz üyesi; çalışırken, yaptığı işe bakılmaksızın, ailesinin büyüklüğüne göre bir ödenek (allowance) alırdı. Ödenek; temel gereksinimlere (karşılıklı sorumluluk gereği olarak istihdam, konut, gıda, giyim, ulaşım, sağlık ve eğitim gibi) yapılacak harcamalar için verilirdi. Temel gereksinimlerin karşılanması, günümüzde, ilke olarak devam etmekle birlikte; bu amaçla yapılacak olan masraflar belli bir düzey ile belirlenmiş, bu düzeyi aşan kısmının, üyenin kendisi tarafından ödenmesi benimsenmiştir. Diğer taraftan henüz az sayıda olmakla birlikte, gittikçe artan sayıda kibbutz içinde benimsenen görüşle, 'farkı gözetin' bir ücret sistemi geçerli olmaktadır. Bu sistemde bir minimum ücret düzeyi belirlenmektedir. Kıdemli üyelere ve sorumlu işte çalışanlara veya kibbutz dışı işten yüksek ücret alanlara, daha yüksek bir ödeme yapılmaktadır (Fidler, : 7,8).

En büyüğünde 1000'e ulaşırken, ortalama olarak bir kibbutzta 200 aile yaşamaktadır. Bir kibbutz fabrikası tek bir kibbutza ait olabileceği gibi, birden fazla kibbutzun ortaklığı biçiminde de olabilmektedir. Büyüme zorunluluğu ve rekabetçi pazarlama faktörleri kibbutzları ortak kuruluş (joint venture) veya, yerel veya uluslararası stratejik ortak

(strategic alliance partners) aramaya zorlamaktadır (Chandrashekar). Kibbutz uygulamalarıyla, bir yandan tarım geliştirilirken; diğer yandan kırsal kesimde sanayinin de geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde, ekonomik gelişmenin, tarımdan kopardığı kitlenin, yine kırsal kesimde ve fakat tarım-dışı alanda istihdam edilmesi suretiyle, yoğun olarak kente göçmesi de engellenmeye çalışılmıştır. 1960 yılında tarımda çalışanların sayısı 121.000 iken (%17'si kibbutzlarda), zamanla tarımdaki işgücü %37.8 azalmış (bkz. Tablo-6); buna karşılık kibbutzlardaki tarımsal işgücü daha yüksek bir

oranda (%56.7) azalmıştır. Bunun önemli nedeni, kibbutzlardaki faaliyetlerin tarımsal faaliyetlerden, endüstri ve hizmetler sektörüne yönelmesidir; çünkü, tarımdaki işgücü azalmakla birlikte (1998 yılında 8.600), kibbutzların üye sayısı azalmamış, 1960 yılından bugüne yaklaşık %60 oranında artmıştır (1998 yılı üye sayısı 116.500'dür. bkz Tablo-5). Bu konudaki veriler göstermektedir ki, tarımdan ayrılan kırsal kesim kitlesinin bir kısmı, yine kırdaki, tarım-dışında istihdam edilmiş; kibbutzlardaki dağılım, tarım aleyhine değişmiştir.

Tablo-5: Kibbutzlarda Nüfus

	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	1998
Kibbutz Sayısı	1	12	29	82	214	229	229	255	270	269
Kibbutz Nüfusu	?	805	3.900	26.550	67.550	77.950	85.100	111.200	125.100	116.500

Kaynak: Jon Fidler, "Focus on Israel: Kibbutz What, Why, When, Where", 1999.

Kibbutzların Geleceği

Kibbutzlar geçmişte, yalnızca eşsiz bir topluluk değil; aynı zamanda, İsrail devletinin kurulmasında ve erken-gelişiminde önemli bir mücadele aracı olmuşlardır. Merkezden uzak yerleşim bölgelerinde ve ülkenin sınırları boyunca gelecekte oluşturulacak ve gerek göçmenlerin istihdamı ve tarımsal kalkınma için, gerekse savunma için önem taşıyan yerleşimlerde temel fonksiyonu yerine getirmiş olan kibbutzların, toplum ile aralarındaki etkileşim, bu fonksiyonları hükümete geçtikten sonra, tamamen ortadan kalkmasa bile, büyük ölçüde azalmıştır. Ülkenin politik yaşamına aktif katılım yanında, kibbutzlar, göçmenler için İbranice dil öğretimi, İsrail toplum yaşamına ilişkin konuların da yer aldığı kurslar gibi, yıllarca çeşitli ulusal görevleri de yerine getirmişlerdir (Fidler, : 4; What is a Kibbutz?).

1980'lerde, çok yüksek enflasyon ve faizler, birçok kibbutz fabrikasını ve kibbutz topluluklarını ekonomik yıkıntı noktasına getirmiş; bankalara olan borçlarını çarpıcı biçimde artırmıştır. Endüstrilerini geliştirmek ve iç yapılarını değiştirmek için yüksek miktarda borçlanmış bulunan kibbutzlar, makroekonomik istikrarsızlıktan dolayı büyük sorunlarla karşılaşmışlardır. Öyle ki, 1985 yılında, kibbutzların üçte biri mali güçlükler içinde düşmüş; bazıları borçlarını ödemek için tarım

arazilerini satmak noktasına kadar gelmiştir. Kibbutzlarla; Hükümet, bankalar ve kibbutz federasyonları borçların ertelenmesi ve yeniden yapılanma konusunda anlaşma yapmışlardır (Fidler, : 4,5). 5 milyar Dolarlık bu borç anlaşması 1990 yılında başlamıştır. Devlet, 1990'ların başında, anlaşma bağlamında, kibbutzların 1 milyar Dolarlık borcunu affetmiştir. Diğer taraftan bankalar 1.8 milyar Dolar, diğer kredi kurumları ise 0.2 milyar Dolar değerinde borç silme yoluna gitmiştir. Geri kalan 2 milyar Dolarlık borç ise uzun vadeye (2013 yılına kadar) yayılmıştır. Kibbutzlar, gelecekteki gayrimenkul satış gelirlerinin %5.5'ini, borç geri ödemesinde kullanacaklarını taahhüt etmişlerdir. Öte yandan, anlaşmanın toprak transferine ilişkin bölümüne göre, halen borca karşılık, devletin ve bankaların elinde bulunan, 55 kibbutza ait ve ülkenin orta kısmında yer alan 25.000 dekar gayrimenkul satıldıkça, bunun tutarı kadar borç silinecektir (Ashkenazi Kibbutzim: The Continuing Privileges of Robbed-Land Owners). İsrail toplumunda bu anlaşmaya ilişkin güçlü bir muhalefet oluşmuştur. Çünkü, toprağın ulusal varlık olduğu ve bu nedenle herkese ait olduğu; ulusal varlıkların ise, kibbutz borçlarına karşılık gösterilmesine hükümet de dahil olmak üzere kimsenin hakkının bulunmadığı; bu anlaşma ile bazı kibbutzların haksız yere zengin edilmesine zemin hazırlandığı düşünülmektedir.

Tablo-6: Tarım alanındaki işgücü

	1960	1970	1980	1990	1998	1999
Tarımdaki toplam işgücü	121.100	89.800	87.700	70.900	72.700	75.300

Kibbutzlarda -üye olarak- tarımsal işgücü (ve toplam içindeki oranı)	21.000 (%17,3)	15.500 (%17,3)	19.900 (%22,7)	17.500 (%24,7)	8.600 (%11,8)	9.100 (%12,1)
--	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	------------------	------------------

Kaynak: http://www.cbs.gov.il/shnaton51/st13_08.pdf

Sonuç

Kibbutzların geleceğine kuşku ile bakan görüşler yaygındır. Kibbutzlarda tarımın kârlı olmadığı ve genç insanları, cezbetmek için yeterince uygun olmadığı; bir bütün olarak kibbutz endüstrilerinin, kibbutzları ayakta tutabilecek kadar kârlı olmadığı; değişen ekonomik ve sosyal yaşam olgularının, toplumsal ve ekonomik varlık olarak kibbutzları kesinlikle yeniden gözden geçirmeyi gerektirdiği; kibbutzların parçalanma dönemine girdiği; kolektif yaşamın sonunun yakın olduğu; çoğu kibbutzun hızla değişen, teknolojinin zorladığı rekabetçi dünyaya ayak uyduramadığı ve yok olma noktası ile karşı karşıya geldiği ifade edilmektedir. Bireyin, kibbutz içinde kendi kişiliklerini, özelliklerini geliştirmeleri zor olmaktadır. Ayrıca, haberleşmedeki gelişmelerle, özellikle de gelişmiş ülkelerde neler olduğu konusunda İsrail gençliğinin dış-dünyaya ilgisi artmakta; genç kitle, kibbutz dışındaki daha iyi olanakların araştırılmasına yönelmektedir (Fidler, :15; Chandrashekhar, 1996).

İsrail'de, bir yandan üretimi arttırmak ve sanayileşmeyi sağlamak; diğer yandan, yurtdışından göç sorununun daha ağırlaştırdığı istihdam sorununu çözmek için özgün bir yapı olarak karşımıza çıkan kibbutzlar, ekonomik koşulların zorlukları ile sıkıntı içinde bulunmaktadırlar. Geçmişte önemli işlevleri yerine getiren kibbutzların, gelecekte tamamen ortadan kalkmasa bile, ekonomideki görece önem ve ağırlıklarının azalacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Galor, Zvi., "Small Scale Industries- Concept and Realizations:The Israeli Case Study-The Creation of Non-agricultural Employment (NAE)", E-326.
- Gerstner, Uzi., "What is a Small Business?", Yayınlanmamış Notlar, İsrail.
- İsrail'in Gerçekleri*, İsrail Enformasyon Merkezi, 1997.
- The Economist Intelligence Unit (EIU) Limited-Global Economics-World Outlook 2000.

World Bank, Trade in Developing Economies, 1997.

World Bank, Trade in Developing Economies, 1998.

World Bank, World Development Report 2000/2001.

İnternet Web Kaynakları

- Ashkenazi Kibbutzim:The Continuing Privileges of Robbed-Land Owners, News from Web, Vol xvi, No:4, April 2000, http://www.alternativenews.org/nfw/0400/artcl10_0400.html
- Chandrashekhar, G., Israel's Unique Kibbutz, <http://www.indiaserver.com/businessline/199605/28/BLFP09.html>
- Fidler, Jon., Focus on Israel:Kibbutz What, Why, When, Where, 1999, <http://www.israel-mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH0gal0>
- Focus on Israel:Kibbutz, 1999, <http://www.israel-mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH0gal0>
- <http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub57.htm>
- <http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub58.htm>
- <http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub59.htm>
- <http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub60.htm>
- <http://www.cbs.gov.il/indicators/indtab2e.shtml>
- http://www.cbs.gov.il/shnaton50/st08-05abcd_e.shtml
- http://www.cbs.gov.il/shnaton51/st13_08.pdf
- Kibbutz in a Market Economy, <http://muse.tau.ac.il/~avigail/kibbutz.html>
- What is a Kibbutz?, <http://www.forum.nu/travel/kibbutz/whatisakib.html>

EK:İsrail'de Başlıca Kibbutzlar

Adı	Kuruluş Yılı	Üretim Faaliyetleri	Üye Sayısı	Toplam Nüfus
Kibbutz Alonim	1935	Başlıca ürünler:Pamuk, mısır, buğday ve hayvan yemi, meyve bahçesi, avokado ve çiçek, çocuk yuvası. Pamuk, mısır, avokado ve (ihracata yönelik olarak) çiçek; Grup safarisi	290	---
Kibbutz Be'eri	1946	Matbaa makinesi; Tarım	1000	---
Kibbutz Beit Hashita		Endüstri; Bazı üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Amerikan usulü lise programı.	---	---
Kibbutz Bror Hayil	1948	Tarla ürünleri ve sebze, meyve bahçesi seralar, hayvan çiftliği (inek/tavuk); Dondurulmuş gıda fabrikası (Pizza).	---	---
Kibbutz Dorot	1941	Tarla mahsulleri, turuncgiller, hayvan yetiştiriciliği	---	---
Kibbutz Eilot	1962	Sebze, mandıra, hurma, diğer meyveler; Turizm	78	350
Kibbutz Ein Dor	1948	Haberleşme ve elektronik kabloları; Tarla mahsulleri, mandıra çiftlik, tavuk üretimi	430	800
Kibbutz Elifaz	1983	Sebze üretimi; Mandıra; Hurma ve Hintkirazı üretimi	25	65
Kibbutz Erez	1949	Tarla mahsulleri, meyve bahçeleri, turuncgiller, hayvansal tarım, mera ve plastik kaplama fabrikası	---	350
Kibbutz Gaash	1948	Avokado; İnek yetiştiriciliği; Elektrik projektörü, floresan lamba fabrikası	289	528
Kibbutz Gevim	1947	Tarla ürünleri ve sebze, turuncgiller, tavukçuluk, mandıra, çiftlik; Flüt yapımı, ve plastik ambalaj fabrikası	140	---
Kibbutz Givat Brenner	1928	Çocuk yuvası, çimen, pamuk, avokado, buğday, mısır, mandıra; Mobilya ve metal fabrikaları; İnternet servisleri, yemek odası, market, çamaşırhane, klinik, diş hekimi hizmetleri	800	1600
Kibbutz Grofit	1967	Sebze, mandıra, hurma, kümes hayvanları; Plastik üretimi, turizm	98	200
Kibbutz Heftzibah	1922	Tarım, pamuk, yapay havuzda balık üretimi, mandıra ve tavuk; Plastik boru fabrikası; Turistler için kırsal bölge pansiyonu ve balık lokantası	---	---
Kibbutz Ketura*	1973	Sebze ve inek yetiştiriciliği; Hurma üretimi	140	287
Kibbutz Kiryat Anavim	1920	Yalıtım ürünleri fabrikası; Pansiyon; Mandıra, çiftlik	196	---
Kibbutz Lavi	1949	Büyük mandıra, kümes hayvanları, çiftlik, meyve bahçeleri ve birçok tarla mahsulleri	125 Aile	650
Kibbutz Lohamei Hagetaot	1949	Elektrik kondansatörleri; Eti ikame etmek üzere, soya fasulyesi ve sebze üretimi	320	---
Kibbutz Lotan	1983	Tarla mahsulleri, hurma meyve bahçeleri; Mandıra	---	---
Kibbutz Maabarot	1924	Pamuk, meyve bahçeleri, turuncgiller, damızlık balık havuzları ve mandıra; ilaç fabrikaları	750	---
Kibbutz Mashabei Sadeh	1947	Kümes hayvanları çiftlik ve mandıra; Endüstriyel kullanım için, pirinçten yapılmış sübap ve takımları, tarım ve ev için su tesisatı	270	---
Kibbutz Mishmar Hasharon	1933	Turuncgil ve tropik ağaç koruları, buğday, mısır, pamuk, ayçiçeği, ve çeşitli ürünler; Balık ve hindi dahil, damızlık hayvan yetiştiriciliği, tavuk çiftliği	200	400
Kibbutz Neve Harif	1987	Mandıra, kümes hayvanları; Yiyecek temini (catering); Taşocağı	30	100
Kibbutz Nir Am	1949	Tarla mahsulleri, turuncgiller, hayvansal tarım; Çatal-kaşık fabrikası; Halka açık süpermarket.	---	---
Kibbutz Or Haner	1957	Tarla mahsulleri, meyve bahçeleri, turuncgiller, hayvansal tarım, mera; Perçin fabrikası	---	---
Kibbutz Revivim	1943	Plastik ve kalıp fabrikası	300	800
Kibbutz Samar	1976	Hurma, soğan üretimi; Mandıra; Krez; Turizm	70	160
Kibbutz Sasa	1949	Meyve yetiştiriciliği; Kümes hayvanları, mandıra, sığır; Tarla mahsulleri;	260	---

		Çelik yelek fabrikası; Temizlik maddeleri, sprej üretimi		
Kibbutz Sde Boker	1952	Meyve bahçeleri (fıstık, fındık, şeftali, erik ve kayısı); Patates ve buğday tarlaları ve turuncgiller korusu; Kümes hayvanları; Endüstriyel amaçlı kendinden yapışkan paketleme ürünleri	360	---
Kibbutz Sde Eliyahu	1938	Baharat, hurma, üzüm	300	750
Kvutzat Shiller	1927	Pamuk, buğday, turuncgiller (elma,erik, armut, avokado, Hintkirazı) ve muz	---	---
Kibbutz Shoval	1946	Gelişkin tarım, fidanlık, meyve bahçesi; Mandıra ve kümes hayvanları; Giyim fabrikası	430	610
Kibbutz Yahel	---	Hurma, greyfurt, soğan, kavun, karpuz ve biber	65	---
Kibbutz Yotvata	1957	Tarla mahsulleri, hurma; Mandıra ürünleri; Fast food	265	745
Kibbutz Zikim	1949	Tarla mahsulleri, avokado ve Hintkirazı	170	350

*:Ağustos 1999 depreminde İsrail yardım ekibinde iki üyesi yer almıştır.

---:veri elde edilememiştir.

Kaynak: <http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub57.htm>;

<http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub58.htm>;

<http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub59.htm>;

<http://israeliculture.about.com/culture/israeliculture/msub60.htm>.